

DITURIJA

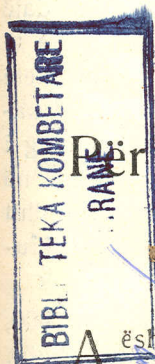
E PËRKOHËSHME SHQIPËTARE

Del një herë në muaj

VOLUM I DYTE

I NANTOR 1926

NUMUR I

Për shkrime të haruarë dhe të pa-diturë

A është vërtet se gjyshët dhe stërgjyshët t'anë nuk janë mejtuarë që të përdorin gjuhën e tyre si një vegël marredhënjeje, si një mjet kulture, ose për të mbushurë nevojat e jetës' së përditëshme, në mos të intelektualesë?

Shumë herë njeriu është i shtrënguarë që të thotë se përdorimi praktik i gjuhës nukë fillon në Shqiptarët përveç se më 1879, me përlindjen që gjen në formim të shoqërisë në Stamboll dhe t'asaj së Bukureshtit. Gjer ahere pandehim se gjuha jonë ka mbeturë më nj'anë, e haruarë, e neglizhuarë, e pakujdesurë, e përcmuarë.

Padyshim askush sct s'munt të mohojë vjetërsin' e studimevet të shqipesë; libra dhe shkrime të afëro katër qint vjetësh më parë na vërtetojnë mbi besimin tënë. Po këta të shkruarë të gjuhës s'ënë a ka qënë me një menyrë të vazhduarshme dhe praktike, a po e kanë përdorurë vetëm disa diletantë si një luks, si një dëfrim shpirtor?

Për të përgjigjurë ne kjo pyetje duhetë që njeriu të ketë në dorë të tij arshivat dhe dokumentet e jetësë që kanë rrojturë Shqiptarët në kohë të shkuarë, të ketë nënë sy gjurmat dhe kronikat e vitëvet të fluturuarë. Të dimë ç'kanë mejtuarë, si kanë rrojturë, ç'ka qënë brënda në shpirt dhe në zemrë të tyre puna frymore, veç asaj jete gjithënjë buçatëse dhe kërcëllimtare me të cilën e shohim të pajuarë racën tënë dhe q'i është bërë si gjyra karakteristike e saj.

Për fat të keq këto gjurmët e vjetra s'kemi ku t'i gjejmë! Ne vetë kemi shkruarë fort pakë punët dhe jetën t'ënë, dhe të huajtë na kanë njohurë edhe më pak'akoma. S'kemi as arshiva, as kronika, as no një gjurmë të duruarshme të jetës s'ënë së shkuarë.

Po qysh do bërë që të hedhë njeriu pakë dritë mbi këtë që pyesim? — Duhetë që të konsultoimë vetëm atë shënja që durojnë që janë mbajturë gjer më sot.

Më parë le të shohim sa libra kemi në gjuhët tënë, të ditura dhe të ruajtura; me një fjalë të bëjmë një radhua të monumenteveve t'anë literarë dhe historikë; një bibliografi.

Për fat të keq një bibliografi shqiptare e plotë akoma s'ka dalë dot në dritë; sa për tani m'e mira dhe më seriozeja është ajo e të ndjerit profesor Emile Legrand, shtypurë më 1912 në Paris; në këtë libër, e pasuarë prej dy shkollarë pas vdekjes' së Legrand-it, janë katalloguarë 724 vepra; më parë këti profesori, i dëgjuari albanolog i diturë, Gustav Meyer, kishte vënë një provim bibliografije shqipe në fund të librës së tij *Fjaluri etimologjik shqip* (Strassburg, 1881); radhit 193 vepra mbi Shqiptarët ose në gjuhët shqipe, prej të cilave 80 shkruarë shqip dhe prej Shqiptarëve.

Nga të 724 librat e katalloguara prej Legrandit, gjer në mot 1900, se bibliografi' e tij s'vete më tëhu, vetëm 125 janë të shkruara shqip; të tjeratë janë, ose studime mbi gjuhët, të bërë prej të huajvet, ose libra historije, shetitjeje, mbi kombin dhe vëndin t'ënë.

Për të kupëtuarë njeriu metësin e bibliografis' së Legrand-it arrin shumë herë të kthejë fletët e një katallogu librari; për shëmbllë, katallogu No, 611 e librarit Joseph Baer dhe Co. ne Frankfurt, numuron 9 vepra që mungojn' në libret të profesorit françës.*

Pra, jo vetëm kërkimet në kartrat e pluhuruara dhe të verdhura prej kohës, në bibliotekat e mbëdha dhe në arshivat e qeverivet, po edhe shumë here hazardi do të na vërë mbi gjurmë të tjerave libra shqipe të panjohura: se na duketë që kemi të drejtë të besojmë se gjuha jonë s'do të ket qënë dhe kaqë shumë' e hedhurë më nj'anë sa e pandehim ne vetë.

Frëngu i Bardhë, në parëthënje të fjalurit latinisht-shqip të tij, a nukë thotë se gjuha jonë po vdiretë dhe po bastardhohetë? Kjo frazë na duketë si një klithje kundrë shkrimit me lathim të shqipesë, dhe

*) Një evaluim që më duketë i vërtetë më bën të besonj se, në qytetet e ndryshmë: Shkodrë, Bukuresht, Sofje, Korçë, Selanik, Stamboll, Bruxelles, Paris, Athinë, Vjenë, Itali, Misir, Amerikë, do të jenë shtypurë afëro 400 libra dhe broshura shqip, pa numruarë gazetata, që padyshim kapërzejnë të 90-at dhe arrijnë të 100-at, sado që të nëntdhjet për qindat kanë qënë fletë që nukë duruanë dot më tepër se disa të pakë numurë, në mos dhe nga një herë një të vetëm.

Do të vimë një ditë mbi këtë pyetje në faqet e së perkohëshmes s'ënë.

(Notë shkruarë në Korrik 1916)

